

ničar v začetnih delih očital marsikako nepravilnost, a je pisatelj take spodrsaljaje naredil največkrat hote, ker njegovi ljudje pač tako govorijo. Pozneje je takega odstopanja od slovniških norm čedalje manj. Stavke rad gradi nena-
vadno, večkrat preseka misel z vrinjenimi stavki, da se še poveča tempera-
mentnost njegovega pisanja.

Tako dobesedno prenaša živo govorico v svoja dela, da jih je brez posebnih težav mogoče brati v njegovem domačem narečju. Jezik mu poje, včasih resda nekam trdo, ali tudi v taki neblagoglasnosti poje. Obilo rabi lokalizme, ki pa se trdno vraščajo v delo, da niso v škodo, temveč le še večajo prepričevalnost. In še nekaj je treba ugotoviti: tujk in izposojenk ter papirnatih izrazov Potrč ne rabi. Zato mu je jezik živ, resnično ljudski in pristen.

Slikovita so tudi rekla, ki jih pisatelj polaga na jezik svojim ljudem v tako obilni meri, da si podobe in primere gosto sledijo. Nekaj primerov: Kre-
ganje je njihov kruh (Kočarji), vola sta bila pretaknjena, da sta imela cele jarke med rebri (Svet na Kajžarju), se držijo ko na pepelnično sredo (Lacko in Krefli), Toplečka je že na tešče kokodakala, samo da bo tokrat mlada znesla (Na kmetih), tudi mati niso hodili k fajmoštru po besede (Na kmetih) itd.

Enako je tudi z imeni junakov, ki jih dosledno navaja v narečni obliki: Draša (Andrej), Franča, Franček (Franc), Tunika (Tončka), Gera (Jera), Hanika (Ivanka) itd. Isto velja tudi za priimke in krajevna imena.

Pa še marsikaj bi bilo mogoče odkriti ob vsebinskem, idejnem, oblikovnem in jezikovnem bogastvu, ki ga vsebujejo Potrčeva dela. Te kvalitete so pripo-
mogle, da je nekaj njegovih stvari prevedenih tudi v druge jezike: Na kmetih v srbohrvatski in italijanski jezik, pripravljen pa je tudi angleški prevod; prav tako sta izšli v srbohrvatskem jeziku Svet na Kajžarju in Zločin.

Potrč še ni rekel zadnje besede. Tole pa je vendarle že mogoče z vso zanesljivostjo zapisati o njem: kot človek in pisatelj je vseskozi revolucionar in bojevnik za novo vsebino in nove oblike življenja. In zvest svojim spo-
znanjem, do katerih se je dokopal, piše iz globokega, razredno pogojenega humanizma, ki ga navdihuje vera v tvorno moč ljudstva in v njega prihodnost.

Literatura: Potrčevi osebni podatki, intervjuji in pogovori z njim, objavljeni v dnevnem časopisju, poročila in kritike v dnevnem in revijalnem tisku ob izidu njegovih knjig in ob uprizoritvi njegovih dram, članki v gledaliških listih ljubljanske Drame, mariborskega Slovenskega narodnega gledališča in celjskega ljudskega gle-
dališča.

Tone Turičnik

POGOVORNA METODA PRI POUKU SLOVENŠČINE

Šolo je treba približati življenju! Taka in podobna gesla je slišati na vsakem sestanku, ki ima tako ali drugačno zvezo s šolo ali s šolstvom. Mnogo-
krat je ta trditev vržena v tri dni in zaradi mode med stanovsko in nestanovsko poslušalstvo, le redkokdaj pa ima stvarno in bogato ozadje, katerega ostvaritev bi pomenila res novo stopnjo v tem zblizanju.

To velja tudi za slovenščino. Zahteva, da je treba pouk materinega jezika na osnovni šoli približati vsakdanji potrebi (po vsebini in načinu posredovanja), ni več nova, zato že mnogi učitelji slovenščine, ki ugotavljajo iz dneva v dan

porazno znanje slovenskega jezika pri mladih ljudeh, zaskrbljeno iščejo novih poti in možnosti, da bi izboljšali in spremenili svoje delo. Temelj in pobudo takega iskanja pa je najti v spoznanju, da le tisti način dela, ki aktivira razpoložljive otrokove duševne sile, pelje do bogatega uspeha.

In učni pogovor? Ta oblika dela združuje obe navedeni zahtevi. Mnogi jo sicer pretiravajo in hočejo vsako snov posredovati po tej poti in po isti šabloni, kar je odločno zgrešeno, vendar je res, da se dá mnoga snov obdelati tako, na učencem dostopen, nazoren in zanimiv način. Dejstvo je, da je pogovor *temeljna oblika občevanja* in sporazumevanja med ljudmi. Zakaj bi to ne moglo biti tudi v šoli? Seveda ima šolski pogovor jasno in natančno določen cilj.

Mimo tega mora biti snov v večjem ali manjšem obsegu znana vsem udeležencem pogovora; učiteljeva naloga pa je še, da ve, kolikšen je ta obseg in kaj je treba dopolniti, da bo postavljeni cilj dosežen — z drugo besedo: vedeti mora, da je pot pouka zaobjeta v trikotu: praksa — zakonitost — uporaba.

Tak način dela pa seveda zahteva od učitelja mnogih naporov, spretnosti in sposobnosti, ki zagotavljajo šolskemu pogovoru *zaželen uspeh*: zavzetost za snov, spretnost vodenja, obvladovanje discipline v razredu, tovariško avtoriteto, kjer so združeni strogost, spoštovanje in ljubezen do učencev, obsežno znanje itd., v nasprotnem primeru pa se lahko pogovor sprevrže v anarhijo ali v klišejsko monotono vpraševanje in odgovarjanje (kot prvošolski »celi stavki«), kar postane kmalu dolgočasno in zoprno ter zato ne more biti osnova dobremu pouku in trajnemu znanju. Dobro izveden učni pogovor sili učenca k aktivnosti, saj mora razmišljati, sklepati, ocenjevati, primerjati, razčlenjevati, povezovati, izločati in posploševati, po drugi strani pa zahteva od njega vztrajnosti, kar je spet v skladu s razvojem otrokovih pozitivnih moralnih lastnosti.

Iz navedenega sledi, da je učni pogovor tista oblika šolskega dela, ki upošteva pri posredovanju učne snovi vsa učna načela in jih neprisiljeno vsklaja s snovjo samo ter na tej osnovi odkriva bogastvo resnic, spoznanj, čustev in odnosov, med katerimi se bo gibalo izobraževanje in vzgajanje.

Razen tega učni pogovor nehote močno *poudarja učenčevo osebnost in individualnost*, posebno, kadar imamo pred sabo razviharjeno in neuravnoteženo dobo predpubertetne mladine ali pa plašne in sramežljive dijakke, ki jih moramo stalno spodbujati. Učencem gódi tak odnos. To je pomembna pridobitev, saj s prijateljsko besedo laže utremo pot skozi težave tega obdobja.

V tej zvezi moramo poudariti, da mladina prav tega obdobja mnogokrat išče človeka, ki bi vanj lahko zaupala — in kdo naj bo to, če ne starši in učitelj! Resnica je tudi, da je sodobni predpubertetni rod mnogo bolj zrel, če hočete, za svoja leta starejši, kot je bila, recimo, prejšnja generacija.

Uvod je sicer nekoliko preobsežen, splošen in teoretičen, vendar je bilo potrebno navesti ta spoznanja kot utemeljitev, ki govori v prid uvajanju številnih oblik učnih pogovorov v šolo. Obenem smo že povedali, da se vse trditve nanašajo tudi na slovenščino, ali bolj natančno: slovenščina je poklicana, da to učno metodo vsestransko uveljavi in da na tej podlagi močno poseže v oblikovanje jezikovnega zaklada, mišljenja in čustvovanja mladega človeka.

Cilj pouka slovenščine v osnovni šoli je, da učence naučimo pravičnega in jasnega pismenega in ustnega izražanja. Ob tem pa se moramo zavedati tudi vzgojnih ciljev. To so sicer znana dejstva, vendar smo si jih priklicali v spomin zato, da bi laže razvili misli o učnem pogovoru.

Da je način ustnega in pismenega izražanja pri posamezniku podoben, ni treba posebej poudarjati, saj oboje izvira iz iste duševnosti in torej ne more

biti daleč vsaksebi. Bolj natančno: način mišljenja in čustvovanja odloča o izbiri izrazov in fraz, o ritmiki in melodiki stavkov itd. In kadar pišemo, se navadno molče sami s sabo pogovarjamo, saj je slušna oblika stavkov tesneje zvezana z mišljenjem kot pismena (potrdilo za to so številna napačna prilikovanja v pisavi: težko, vrapci itd.). Če sta pismeno in ustno izražanje tako tesno zvezana, lahko z oblikovanjem enega oblikujemo tudi drugo in obratno.

Tudi med mišljenjem in izražanjem je podobno razmerje: mišljenje določa izražanje, obogateno izražanje in znanje o njem pa oblikuje in disciplinira mišljenje. In z vajami v govoru najuspešneje vzpostavljamo in utrjujemo te zveze — učenci pod strokovno kontrolo razvijajo in vadijo svoje govorne sposobnosti! — in prav zato bi pogovor moral postati pri slovenskem jeziku temeljna oblika dela, saj nudi mnogo priložnosti, da otrok pride do besede.

S tem je že tudi povedano, da mora imeti vsebina pogovora primerno obliko; pri šolskem delu smo pozorni na oboje, se pravi: čim bolj nazorne in slikovite podobe bo dijak imel in čim več izrazov bo v zvezi s snovjo poznal, tem bolj bo oblika njegovega ustnega izražanja, s tem v zvezi pa tudi pismenega, dognana. Le po tej poti se bo mlad človek naučil lepe govorice.

Ustno izražanje obvladamo pred pismenim, saj je v naši naravi. Začeti moramo torej tam: kar si povedal, zapiši! Toda zdaj se pridružijo še nekatere ovire: pravopis in pismena oblika itd. Tudi tu napravi vaja mojstra!

Iz povedanega sledi, da bomo najčeseje uporabljali pogovor pri ponavljanju, utrjevanju in razvijanju učne snovi.

Oglejmo si primer! Dijakom dela postavljanje vejic precejšnje preglavice. Ne morejo in ne morejo zadeti v pravo. S samim dokazovanjem in citiranjem slovničnih zakonov ne pridemo daleč! Če pa organiziramo pouk tako, da učenci dokazujejo, se odnos do snovi bistveno spremeni. To lahko storimo s pogovorom. Učitelj, ki bo z vprašanji vodil pogovor, bo le usmerjal razpravo na pravo pot, učenci pa bodo morali sami sklepati in prebrskati znanje, da bodo prepričljivo dokazali svoje trditve. Kadar se zatakne, mora pač učitelj rešiti situacijo.

Zelo priljubljeno obliko razčlenjevanja in dokazovanja lahko predstavljajo »pasti«. Učitelj pri pisanju na tablo napravi tu pa tam namenoma kako napako (izpusti vejico!). Prvič učenci tega ne bodo opazili in bo moral sam opozoriti na svojo napako. Ko se bo to večkrat ponovilo, bodo začeli dijaki kritično spremljati vsako pisanje na tabli. Z utrjevanjem znanja vzgajajmo tudi *samodejavnost učencev*!

Ali: Beremo odlomek iz Desetega brata, kjer nastopi Martinek proti Mihi izpod Gaja. Zakaj bi ne mogli učenci sami dognati, da je Martinek pošten in Miha oderuh in da je med obema veliko socialno nasprotje: Martinek je berač, Miha pa bogataš. Družbene razmere so na dlani! In zakaj bi jih dijaki na podlagi že znanega ne odkrili? Pisatelj je tu opisal resnično življenje. Tudi pojem realizma lahko pojasnimo po tej poti. In dalje! Kakor hitro Martinek prisilno spravi Miho iz gostilne in ko steče beseda o zakladu, to že ni več resnično, pač pa — romantično. Potem se Martinek laže? Kje je njegova poštenost? Ali ne podpira vraževernosti ljudi? Ali pa bi jim le kot bogat revež morda rad pomagal? Itd. Ob tem si bodo dijaki oblikovali odnos do človeka! Ali: V pogovoru, kjer imajo »glavno besedo« učenci, razčlenimo dober in slab spis, poiščimo tudi napake v zgradbi, v upravičenosti misli itd. Postopoma, v daljšem razdobju, odpravljamo napako za napako, vadimo pisanje v uradnem in privatnem slogu itd. Poleg znanja bo dijak razvijal tudi sposobnost discipliniranega mišljenja!

Iz tega lahko zaključimo, da se bomo pogovarjali o vsem, kar učenci poznajo ali o čemer imajo tako ali drugačno mnenje (upoštevati moramo razvojno stopnjo): o slovničnih zakonih, knjigah, sestavkih, filmih, šolskih nalogah, kritikah, načinu izražanja, plakatih, napisih, obrazcih. Neznano ali manj znano snov bomo seveda razvijali. Kot že rečeno, pa moramo ob vsakem pogovoru upoštevati izobrazbene in vzgojne cilje svojega predmeta, pridobivanje znanja in oblikovanje etičnih in estetskih vrednot pri posameznem učencu.

Jasno je, da vsaka snov zahteva drugačno pogovorno pot in da enostranska uporaba postane neučinkovita. Najpogostejše oblike bodo: pogovor med razredom in učiteljem o vseh mogočih problemih od popravka napačnega stavka na tabli do domače naloge; pogovor med učencem in razredom od opazovanja pokrajine do poročila o nekem dogodku itd.

Prijeten je tudi pogovor, ko učenci nastopajo v vlogah radijskih reporterjev, novinarjev, umetnikov, profesorjev. Spet pa lahko pogovor pri tej uri predstavlja obliko ugotavljanja dejstev, pri oni poglobljanja in iskanja, pri tretji dopolnjevanja in razčiščevanja. Skratka, veliko možnosti! Da delo še bolj poživimo, lahko kdaj uporabimo magnetofon.

Naj še za to navedemo zgled! Učenec obnavlja berilo pred magnetofonom. Ta napravi natančen zapis. Reproducirani tekst napišemo na tablo brez ločil z vsemi napakami. Zdaj morajo dijaki utemeljiti pravilne oblike in zveze, postaviti ločila, skratka, tekst spraviti v red. Glede vsebine morajo dognati, ali so zajeti vsi elementi zgodbe, kaj manjka, kaj je nebitveno in kako bi to popravili. Ko je sestavek v vsebinskem oblikovnem pogledu v redu, naj ga nekaj učencev glasno prebere, nato ga razred eventualno prepíše, nazadnje pa mora prizadeti učenec brez vseh pripomočkov sestavek obnoviti v novi obliki. Berilo mora biti kratko ali pa mora imeti izrazito zgodbo.

Učenci bodo poleg znanja, kako mora biti obnova zgrajena, v tej uri ponavljali pravopis, si pridobili kak nov izraz in spoznali, da je odkrivanje napak težavno in da jih je še težavneje popravljati, skratka pridobili si bodo misel, da mora biti kritika konstruktivna. To bi bil vzgojni cilj.

Tako bo ura slovenščine postala ura sproščenega govora (to zahtevo smo že brali na straneh naše revije!) in zaželenega pisanja, učitelji pa bomo svojo nalogo dostojno opravili. To bo za nas tudi največje priznanje.

Ocene in poročila

CELJSKI ZBORNIK 1959

Četrty Celjski zbornik je manifestacija javnih delavcev celjskega okraja, ki spričuje voljo po izboljševanju življenjskega standarda, izraža kulturna prizadevanja v okraju ter na znanstven ali poljudnoznanstven način obravnava lokalne probleme. Posvečen je 40-letnici ZKJ in zasnovan v smislu programa ZKJ, ki pravi, da morata biti kultura in umetnost last ljudstva, da mora biti kulturna ustvarjalnost množična, kajti materialna proizvodnja in kultura sta izraz moči naroda.

Slaviste bosta gotovo zanimala članka Janka Orožna in Franceta Jesenovca.

Janko Orožen je objavil članek »Gradivo za zgodovino Rimskih Toplic in okolice« (str. 119—187). Zbral in uredil je mnogo zgodovinskega gradiva. Prikazal je pokrajino ob Savinji v okolici Rimskih Toplic; njeno geografsko razčlenjenost, politično razdelitev in z zgodovinsko dokumentacijo (uporabljal je predvsem urbarje); opisal življenje Rimskih Toplic ter posameznih kmetij, zasolkov in vasi v okolici.